

DE AFFAIRE NOORTMAN

RON COUWENHOVEN

DE AFFAIRE NOORTMAN

KUNSTHANDELAAR,
STICHTER VAN DE TEFAF,
EREBURGER VAN MAASTRICHT EN
KUNSTCRIMINEEL

JUST
PUBLISHERS

Auteur Ron Couwenhoven
Copyright © 2017 Ron Couwenhoven | Just Publishers BV
Uitgever Hans van Maar

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm, digitale bestanden of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van
Just Publishers BV.

*No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm, digital files or any other means, without written permission from
Just Publishers BV.*

Productie en redactie Hanzeboek
Omslagontwerp Ben Gross
Opmaak Studio Spade, Voorthuizen

ISBN 97890 8975 332 8

NUR 330

WWW.JUSTPUBLISHERS.NL

Inhoud

Voorwoord	7
Mysterie op het Vrijthof	9
De politie luisterde mee	24
Een traumatisch incident in Assendelft	33
De wonderlijke wereld van Ben Zuidema	39
De bende van Boris en Grijs	50
Robert Noortmans weg naar de top	69
Het onderzoek van Graham Miller & Co	89
Het onderzoek van Ben Zuidema in 1987	109
Het onderzoek van Ben Zuidema in 2008 en 2009	129
Het mysterie van de Tulpenschilder	149
Ontmoeting in Hamburg en de beschuldigingen van Jo M.	164
Het Art Loss Register	179
De strijd om het eigendomsrecht	194
Politiechef Vermazen moet getuigen	205
Het verhoor van politiechef Vermazen	221
Klucht in de rechtszaal	229
Een verdachte met geheugenverlies	235
De aanval op Ben Zuidema	248
Afstraffing voor de verdediging	267
Afwikkelingen van de Affaire Noortman	276
Bronnen	285

Voorwoord

Maandag 16 februari 1987 verdwenen er negen topschilderijen uit galerie Noortman aan het Vrijthof in Maastricht. Het was de grootste kunstroof ooit in Limburg. De verzekering betaalde al snel 5,2 miljoen gulden – 2,35 miljoen euro – uit. Liefst 22 jaar later vond de Nationale Recherche met hulp van privédetective Ben Zuidema acht schilderijen terug, en men arresteerde drie verdachten. Een zeer zeldzaam paneel van de zeventiende-eeuwse meester Meindert Hobbema bleef spoorloos. Het bleek door kunsthandelaar Robert Noortman eigenhandig in een open haard te zijn gegooid. De shock in de kunstwereld was enorm. De man die tijdens zijn werkzame leven de belangrijkste kunsthandelaar in zeventiende-eeuwse Hollandse meesterwerken ter wereld werd, had een gigantische verzekeringsfraude gepleegd. Hij was meer dan tien jaar topman van de beroemde TEFAF-kunstbeurs in Maastricht en adviseerde tal van wereldwijd vermaarde musea in Europa en de Verenigde Staten.

In *De Affaire Noortman* volgen we het spoor van de man die in 2007, twee dagen voor zijn dood, tot ereburger van Maastricht werd benoemd. Robert Noortman groeide op in het Noord-Hollandse Assendelft, kwam midden jaren zestig via Parijs naar Heerlen en raakte daar verzeild in criminele kringen. Hij werd politie-informant en maakte vanaf het begin van de jaren zeventig een bliksemcarrière in de internationale kunstwereld.

Aan de hand van tal van rechtszaken, getuigenverklaringen, onderzoeksdossiers van detective Zuidema en het KRO-pro-

gramma *Reporter*, het Londense Art Loss Register en het Britse detectivebureau Graham Miller ontrafelen we het bijzondere dubbelleven van Robert Noortman en volgen we het spoor van detectives in de jacht op de criminelen die de doeken twee decennia na hun verdwijning wilden terugverkopen aan de verzekeringsmaatschappijen.

De Affaire Noortman is het buitengewone verhaal over een van de omvangrijkste kunstschandalen uit de laatste decennia van de twintigste eeuw.

Spel- en typefouten in notities en verslagen zijn integraal overgenomen.

Ron Couwenhoven
Zaandam.

Mysterie op het Vrijthof

De inwoners van Limburg zwoegden maandag 16 februari 1987 door een witte sprookjeswereld. Zware sneeuwbuien hadden de wegen onbegaanbaar gemaakt. Op de autoweg Geleen-Heerlen moesten enkele vrachtwagens uit de sneeuw getrokken worden. Bomen bezweken onder het gewicht van de sneeuw. In Eijsden werd tv-ster Hennie Huisman, de populaire presentator van de *Playbackshow*, onderscheiden met de Gouwe Cramignon. Limburg was al in carnavalsstemming. Maar er waren ook zorgen. Er werd jacht gemaakt op vier Zweedse criminelen die in Zuid-Limburg waren gesignaleerd. Onder hen was de 38-jarige Dan Pieter S., die samen met twee landgenoten verantwoordelijk werd gehouden voor de moord op een Belgische gendarme in Veldwezelt. Een andere politiemann was daar levensgevaarlijk gewond geraakt. S. was in december 1986 met wapengeweld uit de Hall-gevangenis in Stockholm ontsnapt. En in Maasbracht werden in het casino vijf mannen gearresteerd op verdenking van fiscale fraude. Aan deze operatie werkten in Limburg en Duitsland in totaal veertig politieagenten mee.

Die maandagavond trokken er nog steeds sneeuwbuien over Maastricht. Het was guur weer. De temperatuur was rond de nul graden en er waaide een kille noordoostenbries. Toen de werker van Galerie Noortman op dinsdagochtend 17 februari aan de slag wilde, ontdekte zij lege muren in de voorname zaak aan het Vrijthof. Negen schilderijen waren spoorloos verdwenen. De buit was miljoenen waard. Al snel bleek het de grootste kunstroof te zijn die ooit in Limburg had plaatsgevonden. Het topstuk was een paneel van de zeventiende-eeuwse schilder Meindert

Hobbema, dat door kunsthandelaar Robert Noortman was aangekocht van zijn Amsterdamse collega Evert Douwes en dat als pronkstuk in zijn stand op de Antiquairs International & Pictura Art Fair had moeten hangen. Deze beurs, die zou uitgroeien tot de wereldwijd vermaarde The European Fine Art Fair (TEFAF), zou in maart 1987 in de Eurohal in Maastricht worden gehouden, maar kunstliefhebbers konden alvast in de galerie van Noortman een kijkje nemen als ze interesse hadden in de schilderijen. Noortman was jarenlang de grote promotor en directeur van eerst de Pictura en later van de TEFAF, die miljonairs uit de hele wereld naar Maastricht lokte.

De gestolen doeken hingen nog maar net in Maastricht. Noortman had ze laten overbrengen vanuit de vestiging van Noortman & Brod in Londen. De schilderijen werden ontvreemd uit twee zalen van de kunsthandel. De dieven gingen deskundig te werk. De schilderijen werden uit de lijsten gehaald en vervolgens van de spieramen gesneden, zodat ze opgerold konden worden en zo onopvallend mogelijk konden worden meegenomen. Op de benedenverdieping was een expositie van impressionisten, met werk van Renoir, Pissarro en Gonzalez. Op de eerste verdieping hingen meesterwerken uit de zeventiende eeuw. *Een watermolen*, op paneel geschilderd door Hobbema, twee zeegezichten van Willem van der Velde, een olieverf op koper van aapjes door Jan Brueghel de Jonge en een olieverfschilderij van een boerenbruiloft van de hand van David Teniers de Jonge. Deze schilderijen waren verzekerd voor een bedrag van liefst 5,2 miljoen gulden. Daarom was de verwachting dat verzekeringsmaatschappijen een grote beloning zouden uitloven voor degene die met de gouden tip kwam die tot de vondst van de kunstwerken zou leiden.

De politie stelde een rechercheteam samen onder leiding van

rechercheur W.C. Vermazen. De rechercheurs merkten direct dat er iets vreemds aan de roef was. Zo haalden de dieven een miniatuur van Jan Brueghel de Jonge – *Aapjes op koper* – uit de lijst, terwijl ze het zelfs mét lijst makkelijk in de zak van een jas hadden kunnen stoppen. Ook bleef *L'Espagnole* van Eva Gonzalez (1849-1881) keurig aan de muur van de galerie hangen, terwijl het veel minder kostbare *Bouquet de fleurs* van dezelfde Parijse kunstenaressen wél werd meegenomen. Terwijl de rechercheurs sporenonderzoek deden in de twee zalen van de galerie, liep eigenaar Robert Noortman tamelijk onverschillig rond met een grote sigaar in zijn hand. Hij wilde geen details over de verdwenen kunstwerken geven, omdat die in zijn Londense filiaal werden bewaard. De politie constateerde intussen dat het alarm niet had gewerkt en dat er geen sporen van braak waren.

Math Driessen, directeur van Varel Alarm, verklaarde op 19 februari: 'Samen met de mensen van de verzekeringsmaatschappij zijn we gisteren het hele systeem nagegaan. Het was goed. Alleen, het was niet ingeschakeld. De galerie is rechtstreeks verbonden met Varel in Eindhoven. Daar is geen alarm overgegaan. Het moet dus iets met de sleutels zijn.' Maar hoe de dieven aan sleutels van Galerie Noortman waren gekomen was ook Driessen niet duidelijk. Hij zei: 'Het zijn speciale sleutels, die je niet zomaar even laat bijmaken. Je moet het origineel minstens een week in je bezit hebben om ze bij een gespecialiseerd bedrijf in Berlijn te kunnen laten maken. En daar is niemand geweest.'

Het personeel van Noortman ging woensdag 18 februari weer aan de slag. Eigenaar Robert Noortman hulde zich in stilzwijgen. Hijzelf wilde de pers niet te woord staan, maar een medewerker liet zich ontvallen dat er geen klanten binnengelaten werden, omdat men nieuwsgierigen wilde weren. Uit het depot van de galerie werden werken van Arellano, Maufra, Corot en

een meesterwerk van Pieter Brueghel tevoorschijn gehaald. De kale plekken aan de muren werden hiermee opgevuld. Dit doek van Brueghel werd getaxeerd op 1,5 miljoen gulden. De klasse straalde dus weer als vanouds van de muren van de galerie.

Op de lijst van Interpol

Zoals gebruikelijk werden de gestolen kunstwerken, na het ontvangen van de benodigde informatie uit Londen, onmiddellijk internationaal gesignaleerd. Er werd melding gedaan aan de Centrale Recherche Informatiedienst (CRI) in Den Haag. Inspecteur A.W. du Croix Timmermans, hoofd van de Kunst- en Antiek Centrale, die altijd geïnformeerd werd als er kunstwerken werden gestolen, zorgde ervoor dat de informatie bij Interpol in Parijs terecht kwam. 'Daar zijn de afgelopen tien jaar al zo'n 45.000 kunstdiefstallen geregistreerd,' liet deze rechercheur weten. 'In Parijs zitten kunstdeskundigen, die op grond van de cultuurhistorische waarde de aanmeldingen classificeren. Met ingang van juni dit jaar wordt voortaan ieder half jaar een lijst gepubliceerd waarop de belangrijkste gestolen werken staan. De verspreiding is zo goed als wereldwijd.'

Op deze lijst werden het paneel van Hobbema en de twee zeegezichten van Van der Velde direct op plek vier en vijf genoteerd, waarmee ze als zeer waardevolle stukken werden gekwalificeerd. Op de eerste plaats stond een zwaard dat uit kasteel Saint Bernard in de Haute Savoie in Frankrijk werd gestolen. Daarna volgden het doopvont dat uit de kerk van het Waalse dorpje Chièvres werd ontvreemd en een tafelkleed dat op 9 juli 1988 spoorloos uit kasteel Kronborg in het Deense Elsinore verdween.

Wat was er nu precies aan het Vrijthof gebeurd? De politie stond voor een raadsel. Er werd een getuigenoproep gedaan. Die moesten er volgens de recherche wel zijn, omdat het die maandag

avond op het Vrijthof ondanks de kou en de sneeuw tamelijk druk was. Maar het resultaat was nihil. Omdat de alarminstallatie in de galerie niet was afgegaan, zette Robert Noortman onmiddellijk de aanval in op de leverancier van het alarm, de firma Varel Alarm uit Susteren. De installatie deugde volgens Noortman niet. Toen hij op die bewuste maandagavond het pand verliet had hij het alarm aangezet. Waarom was het dan niet afgegaan toen de inbrekers de galerie betraden? Onderzoek van experts van verzekeringsmaatschappij Lloyd's toonde aan dat er niets mis was met het alarm. De galeriehouder huurde privédetective Ben Zuidema in om onderzoek te doen. De politie zat al snel op dood spoor en het onderzoek verwaterde volledig nadat Lloyd's het kolossale verzekeringsbedrag aan Noortman had uitgekeerd.

Op 19 september 1987 – toen Noortman het bedrag van 5,2 miljoen gulden al had ontvangen – was de politie nog steeds geen stap verder. Officier van justitie mr. J.M. Reijntjes verklaarde die dag in *De Telegraaf*: 'De waarschijnlijkste theorie is dat de dieven de beschikking hebben gehad over valse sleutels. Daarnaast moeten ze – als het alarm daadwerkelijk heeft aangestaan – geweten hebben op welke manier het moest worden uitgeschaakeld.'

In Limburg gonsde het inmiddels van de geruchten over het 'mysterie van het Vrijthof'. Het personeel van Noortman werd verdacht, maar ook Robert Noortman zelf stond onder verdenking, hoewel *Telegraaf*-verslaggever Theo Jongedijk hem in zijn artikel vrijpleitte: 'Dat hij noch een van zijn huidige personeelsleden is betrokken blijkt uit het feit dat assuradeur Lloyd's inmiddels zonder enige terughoudendheid het verzekerde bedrag heeft uitgekeerd.'

De politie hoorde alle personeelsleden van Noortman, plus enkele

oud-personeelsleden. Zij kwamen daardoor min of meer in de verdachtenbank te zitten en stonden zwaar onder druk. Hans Verbeek, directeur en kunsthistoricus bij Noortman, verklaarde dat de maanden na de diefstal voor iedereen in het bedrijf loodzwaar waren geweest: 'We hebben zeer waardevolle schilderijen verloren. Onvervangbare documenten die het beeld van een voorbij verleden levend hielden. Dat gaat je enorm aan het hart. Het ergst was echter om zelf als verdachte te worden gebrandmerkt.'

Nog meer diefstallen

De spectaculaire roof was de eerste van drie diefstallen waar Noortman bv in Maastricht in zes jaar tijd slachtoffer van werd. In 1992 verdwenen uit de stand van Noortman op de kunstbeurs PAN Amsterdam in de RAI op raadselachtige wijze twee peperdure tekeningen, een zwartkrijttekening van Rembrandt en een gewassen pentekening van Jacob de Gheyn II. De waarde van de tekeningen was niet minder dan 800.000 gulden. Hoe de dieven te werk waren gegaan werd nooit achterhaald. De kunstwerken werden niet teruggevonden. Zes jaar na de merkwaardige kunstroof in Maastricht werd het bedrijf van Robert Noortman in de Londense Old Bond Street beroofd. Op 5 december 1993 verdwenen veertien schilderijen van Hollandse meesters, waaronder een van Jan van Goyen, met een totale waarde van drie miljoen gulden. Ook toen ging de alarminstallatie niet af. De dieven kwamen het zwaarbeveiligde pand binnen door vanuit een leegstaand pand naast de galerie een gat in de muur te hakken. Daardoor kwamen ze in de enige ruimte in het gebouw die niet beveiligd was, maar waar wel kunstwerken lagen opgeslagen. Een medewerkster verklaarde: 'De dieven wisten precies waar ze moesten zijn. Zij moeten de zaak van haver tot gort kennen, want zij hebben zich niet gewaagd in de ruimtes waar wél een alarminstallatie over de kunstschaten waakt.'

Toen Thomas Lepeltak, die de societyrubriek Stan Huygens Journaal voor *De Telegraaf* verzorgde, drie maanden later, op 14 maart 1994, de TEFAF bezocht en langswipte in de stand van Noortman, meldde de kunsthandelaar dat de verzekering al had uitgekeerd: 'Het geld staat op deposito, zodat ik het meteen terug kan betalen wanneer de schilderijen terug zijn.' Robert Noortman had goede hoop dat de Londense politie een vinger achter de diefstal zou krijgen, maar het duurde nog tot het eind van dat jaar voor het zover was. Acht schilderijen werden teruggevonden na een routinecontrole van de politie. Dit waren *Wachthuis op de Kade* van Jan van Goyen, dat in juli 1993 voor ruim een half miljoen gulden door Noortman was gekocht op een veiling van Christie's in Londen, *Paradijsscène* van Jan Brueghel de Jonge, twee doeken van David Teniers en een van Hendrik Steenwijck, Maximiliaan Luus, Leonard Bramer en Alwater. Omdat er arrestaties werden verricht, verwachtte men ook de andere zes schilderijen terug te zullen vinden. Dat bleek ijdele hoop. Er werd in elk geval nooit melding van gemaakt.

Tweëntwintig jaar later

Donderdagavond 5 maart 2009 werd het raadsel van het Vrijthof na 22 jaar opgelost. Eckhardt P. en zijn moeder Catherine D. hadden een afspraak met de Brit Marc Wilson. Dit was de 'feestavond' waarop ze één miljoen euro zouden incasseren voor de acht schilderijen die meer dan twee decennia geleden uit Galerie Noortman verdwenen. Ze arriveerden in een paarse Ford Ka bij Grand Hotel Voncken aan het Walramplein in Valkenburg. Moeder en zoon dronken gezellig een kopje koffie en hadden een geanimeerd gesprek met Wilson, die namens verzekeringsmaatschappij RMLS optrad. Dat bedrijf was eigenaar van de schilderijen geworden, nadat Noortman de kolossale schadeclaim van 5,2 miljoen gulden had geïncasseerd. Mevrouw D. maakte nog een paar ritjes naar Walem om de doeken op te halen, zodat ze